

van haar acht kinderen later haar opgespaard geld zal noodig hebben, — is spaarzaamheid dan geen lof waard? Er was een tijd, dat zij aan de waschtobbe stond en het goed verstelde; dat zij bedeed werd met soldatenrantsoen; zou het sympathieker karakter toonen, als zij in dagen van overvloed gezwelgd en gepraald had? En dat, terwijl zij in haar grooten zoon den wortel van het eind-éché herkende!

Veel vreugde heeft zij ook in de dagen, dat zij hof hield, niet gesmaakt. Haar dagen gingen voorbij in angst voor het leven van haar zoon, — hij kon ieder uur dood op een slagveld gevonden worden! — in moeilijke voorspraak voor haar andere zoons, met wie Napoleon tyranniek omspiong dan met den minsten soldaat, — met verdriet wegens het gedrag van haar dochters, — met zorg wegens het huwelijk van den keizer met Josephine en den trots van Marie Louise. En toen Elba en Sint Helena keizerlijke residentie werden, bleef er weinig meer voor „de gelukkigste vrouw van haar tijd” te beleven dan verdriet. Na den slag bij Waterloo mocht zij, de eenige die den gevallen heerscher trouw bleef, de ballingschap van haar verlaten kind niet deelen. Ieder jaar vroeg ze de mogend-

*Het huis te Ajaccio waar
Napoleon geboren werd.*

*„NAPOLEON TRIUMFATOR”
naar een schilderij in het Louvre
te Parijs.*

heden verlof naar Sint Helena te gaan. Ieder jaar dicteerde de oude angst (of de wraakzucht) een nieuwe weigering. Eenzaam leefde zij in verlangen en machteloos medelijden, tot de smart om Napoleons dood nieuwe zielskracht eischte... Vol zielskracht bleef ze echter, ook toen ze lam en blind en eenzaam haar laatste levensjaren doordulden moest.

Zóó was ze, toen in die laatste jaren een paar oude getrouwen haar bezochten: geen kleur meer op haar wangen; zwarte oogen die niets meer zagen; een lachje van welwillendheid om haar mond; in resignatie saamgeperste lippen; het fraaie profiel geleek de beeldstempel eener Romeinsche keizerin. Zij droeg een zwart fluweelen kleed, een hermelijnen mantel omhulde haar voeten; haar handen waren koud als ijs.

Dit uiterlijk is symbool van heel haar levensstemming sinds den dag, dat haar bestaan van het eenvoudig huiselijk moederschap zich wenden moest naar het tooneel der wereldhistorie. Waardig is zij geweest de moeder eens keizers, — maar in veel lijden, omdat haar ziel die was eener levenskunstnares. Zij had blij willen leven met haar kinderen, een lierdicht van dagen: maar zij werd gedwongen een heldendicht te declameeren. Zij deed het, omdat haar kinderen, die ze liefhad, het wilden; maar altijd heeft ze noode gemist het wezensgeluk dat ze begreep en dat ze had kunnen scheppen; en ze heeft altijd beseft, hoe ijdel de heroïsche declamatie was.

Napoleon mogen we uit ons hart terugzenden naar het veld onzer koele kennis; zijn moeder Laetitia blijve wonen in de glorie van het innerlijk respect der eeuwen; omdat zij, welke rol zij ook te spelen kreeg, een mensch en een moeder bleef in waren adel!